
KRÓNIKA

A SZERB KULTÚRA ÉRTÉKEI MAGYARORSZÁGON – A belgrádi Nemzeti Múzeumban május 10-étől június 20-áig tekinthetik meg az érdeklődők A szerb kultúra értékei Magyarországon című kiállítást. A tárlatot, amelynek anyagát Stojan Vujičić, a budai pravoszláv egyházkerület egyházművészeti és tudományos gyűjteményének igazgatója válogatta és állította össze, Dušan Ćkrebić, a JK SZ KB Elnökségének a tagja, valamint Pusztai Ferenc, a Magyar Népköztársaság művelődésminiszter-helyettese nyitotta meg.

A száznegyvennégy kiállítási tárgy, melynek többsége most került először a nyilvánosság elé, a magyarországi szerb kultúra keresztmetszetét adja a középkortól napjainkig. Az ikonok mellett láthatók az újabb kori szerb festészet remekei, Arsenije Teodorović és Katarina Ivanović alkotásai, továbbá kéziratos művek, régi kiadványok és grafikák is. A kiállítás egyik legértékesebb darabja a 18. század negyvenes éveiből való oltárterítő, amelyet Hrisztofor Žefarović készített, s amelyet a szentendrei múzeumban őriznek.

A fennállásának 145. évfordulóját ünneplő Nemzeti Múzeum ezzel a kiállítással a rigómezei csata 600. évére, valamint az Arsenije Čarnojević vezette népvándorlás jövőre esedékes 300. évfordulójára is megemlékezett.

A NYOLCVANÉVES HERCEG JÁNOS KÖSZÖNTÉSE A FORUM KÖNYVKIADÓBAN – Herceg Jánost nyolcvanadik születésnapján, május 11-én alkalmi ünnepség keretében köszöntötték a Forum Könyvkiadóban a kiadó szerkesztői és az író barátai. Ebből az alkalomból átadták Herceg Jánosnak most megjelent köteteit, *Küekintő* című esszégyűjte-

ményét és *Módosulások* című regényét, valamint a *Hid* folyóirat Herceg János munkásságával foglalkozó tematikus számát.

Az ünnepeltet és az egybegyűlteket Bordás Győző, a Forum Könyvkiadó főszerkesztője üdvözölte:

Tisztelt Herceg János, Herceg János tisztelt barátai!

A jugoszláviai magyar irodalom kétségkívül legjelentősebb alkotóját köszönhetjük ma, kiadónk e szerény ünnepségén. A nyolcvan-éves Herceg János előtt tisztelegve vetődik fel bennem a gondolat: lehet-e íróit méltóbban ünnepelni, mint saját új könyveivel. Aligha, mert mi más lehetne az író számára a legkedvesebb ajándék annál, mint könyve, és a tudat, hogy könyveinek, írásainak olvasói is szép számmal vannak. És Herceg Jánosnak vannak könyvei és vannak olvasói: hat regénye, tízegyhá焉 novelláskötete, s majd ugyanennyi esszé-, emlékezés- és riportgyűjteménye jelent meg eddig, de jelen volt és van irodalmunkban a verstől a műfordításig szinte minden műfajban. Népes olvasótáboráról pedig könyveinek példányszámai tanúskodnak. Olvasásszociológiai tanulmányok híján csak találgathatjuk, mennyire is tehető olvasóinak száma, de nyilván még szerények is leszünk, ha csak több százezeres olvasó- és szinte milliós hallgatótáboráról beszélünk.

Herceg János korát messze meghazudtoló alkotási kedvének eredményeképp és könyveinek számát örvendetes módon gyarapítandó jelent most meg, éppen e jubileumra is időzítve új, önéletrajzi regénye a *Módosulások*, és esszéinek, vagy ha úgy tetszik, egy-

fajta irodalmi naplójának újabb gyűjteménye, a *Kitekintő*.

Most, amikor így baráti és szakmai körben köszöntjük Herceg János bátyánkat, átadva új könyveinek tiszteletpéldányait és az e könyvekkel egy időben megjelent *Hid* áprilisi számát, amelyet – a benne levő Herceg Jánosról szóló összeállítás miatt – nem kisebb meglepéssel teszünk ide az ünnepi ajándékok közé, kívánunk erőt, egészséget további alkotómunkájához.

Ezután Bányai János köszöntötte Herceg Jánost:

Herceg János nyolcvanéves. Ez magánéleti tény. De ennél jóval több is: a jugoszláviai magyar irodalom ünnepe, mert egy olyan író magánéletéhez tartozó tény, aki cirkszi attrakcióit nagy bajaival teszi teljessé, azzal, hogy emlékezni tud, hogy álmodni tud, és álmodik is, azzal, hogy megvalva a porondtól ismét csak bohóc marad, civilben is bohóc, mert hivatását nem a véletlen hozta, hanem az élet, az emberi képesség, a döntés, az értelmes vállalkozásba vetett hit. Kulcsregénynek mondják sokan az *Ég és földet*, sokan keresték és meg is találták Gérard élet-történetének megfelelő helyzetét és hőseit a valóságban, egy-egy regényjelenetet identifikáltak is. Azt hiszem, lényegtelen körülménye vagy külső körülménye a regénynek a kulcs, a megfelelések, az identifikálhatóság. Lényegesebbnek gondolom, hogy Herceg János Gérard képében a művész, az író portréját rajzolta meg egy ceppet sem barátságos korban és időkazban. Egy jelképesnek is mondható arcképet állított elénk. És semmi szükség e jelképnek a megfejtésére. Azt azonban el kell mondani, hogy ez a jelkép tartós értéke a jugoszláviai magyar irodalomnak, és mint minden jelképből, ebből is történelmi jelenségek és situációk értelmezhetőek, ismerhetőek fel és sajátíthatók el. Gérard nem végezte még el a dolgát, sok teendője van még köztünk, sok teendője van még ezen a világon.

Bori Imre is méltatta az író munkásságát:

A legnagyobb dolog a világon a létezés maga, a *lenni*, ahogyan Ady Endre költészete hirdeti

oly meggyőzően, és én mégis Herceg János nyolcvanadik születésnapján nem az ő nyolcvan évét köszöntöm, hanem írói pályájának hatvan évét, amelyből negyven esztendő itt van a szemünk előtt, hiszen többen immár ennyi ideje vagyunk az írói pályán, és azóta tiszteljük Herceg Jánost, az író, és vitatkoztunk is vele, ha úgy hozták a gondolkodásbeli differenciák.

Mert tiszteletreméltó volt fellépte az első írói-újságírói kísérletek után: az egykori jószemű atyai indulatú kritikusi máig érvényes módon jelölték ki, mondták meg, melyek Herceg János írói erényei. Szentelky Kornél az írásában jelenlevő *erőt és poézist*, Németh László pedig ugyanezeknek a novelláknak „biológiai hitelet” dicsérte. Joggal, mert ma is, a legfrissebb, a tegnap írott elbeszélésekben is ott a *poézis* és ott a közlés *bitelességének* a garanciája. Amikor ezt mondjuk, akkor szavaink jelentésének felszíne alatt ott motoz a megfigyelés is, hogy Herceg János meg tudta őrizni évtizedeknyi munkájában önmagát, önmaga tudott lenni, dacolva a kedvezőtlen körülményekkel, s mi több, az erőszakosan őt befolyásolni akaró követelményekkel – politikaiakkal és irodalompolitikaikkal egyaránt, s dacolva a változó idők csábításaival is. Olvassuk csak novelláinak pár évvel ezelőtt megjelent három testes kötetét, hogy kitessek, mennyire egy bordában szótt az ő elbeszélő „élet-kelmeje”! Állandóság van tehát változásaiban is, s sem az állandóság, sem a változás nem programszerű az ő prózai világában. Az *írói rendíthetetlenség* példája ő. Ezzel az eltökéltséggel járta és mérte azokat a mély történelmi „tektonikus” árkokat is, amelyek ott kanyarognak tájunk emberének sors-térképén: két világháború, a békés idején pedig a nagy-nagy megrázkódtatások. Így fellépte idején, amely a nagy gazdasági világválság periódusa volt, azután a negyvenes-ötvenes évek fordulóján, majd ezt követően az ötvenes évek derekán, amikor mindannak felbomlását látjuk, amit köznapi szóhasználatlalt „régí világnak” szoktunk nevezni, hogy a rengések folytatódjanak a hatvanas, a hetvenes s a nyolcvanas években is! Hány nemzedék és hányféle világ! – kiálthatunk fel, amikor bemérjük Herceg János írói opusát kezdetétől máig. Annál is inkább, mert mindezek a létváltozatok teljességükben éppen az ő elbeszéléseiben és regényeiben, azután pedig esszéiben és emlékezőseiben találhatók meg. Hadd hivatkozzunk itt műveinek valóságghordozó karakterére éppen ezért most is, az ünnepén és ünneplésekor. Különbön minden epikus talantum valódi természetéből következik ez a méltányolnó oly jó írói erény, s amikor

róla beszélünk, akkor valójában epikus tehetségének arányait szeretnénk érzéklni és érzéketleni, ámulatunkat is megfogalmazva, mert azt kell mondanunk, hogy csodálatos az, amennyit Herceg János a mi világunk történetéről, embereink sorsáról, a külső és a belső valóságról tud – tehetségéből kifolyólag és nyitott szemmel járó, szociografikus indulatú megfigyelő temperamentuma hozadékaként. Mindenképpen a megnyilatkozásainak természetessége az annyira kézenfekvő, amellyel megmutatja akár kis reflexiójában is, hogy mennyire *tudja*, milyen volt és milyen most életünk kis és nagy dimenziójában egyaránt. Hogy közben klasszikus konfliktusok lapulnak létképei vonalzatában, érthető, és magyarázható is. Mert az is természetes Herceg János epikus világában, hogy apák és a fiúk két világában lát és láttat. Ő volt, aki a legutóbbiban hallotta meg a falusi, a kisvárosi házakból az apák kiszüremelő borongását, s látta meg a bánat borúját az arck vonásaiban, s ugyanúgy a fiúk nem is tagadó, inkább nemtörődöm gesztusait is rögzítette életünk és történelmünk legkülönbözőbb szakaszaiban.

Am ami a fiatal író szemében a lét csodája volt ott az 1930-as évek elején, az az elkövetkező évtizedekben a realitássá szűrült, hétköznappokká transzformálódott, az írások az emberi élet nem felemelő, hanem igencsak lehangoló körülményeinek rajzává váltak. De a novellák (mert eddig mindig csak a novellákra figyeltünk) mindvégig az epikus híradásai. Az író gondolati érzékenysége és aktualitása a regényekben mutatkozott meg. Az esszé műfaja mellett így Herceg János műhelyében a regény vált a gondolkodás műfajává. Ne vegyék születésnap paradoxonnak csupán ezt a megállapításunkat, és azt sem, hogy emlékezéseinek poézise alkotó karakterű. Amikor emlékezik, akkor mintegy az olvasóinak a szeme előtt teremti meg a múltat – a távolabbit és a közelebbit egyaránt, s mit több, a jelent is, ha szabadabban interpretáljuk az ő időfelfogását. És lebilincselő a zengő merengés hangja bennük! Ezt csalja ki az íróból az emberi sors látványa, amikor akár az „ezek voltunk”, akár a „mivé lettünk” gondolata lebeg a fejünk felett, hiszen abban a megtiszteltetésben van részünk immár évtizedek óta, hogy Herceg Jánossal együtt szemlélhetjük, ami életből, általában boldogságból és boldogtalanságból nekünk adatott.

Végül Herceg János előszóval fordult az egybegyűltekhöz:

Nem titkolhatom megilletődöttségemet, bár amikor engem ide „elővezettek”, számítanom

kellett rá, hogy szemembe fognak mondani dolgokat, amelyeket én már rég elfelejtettem. Azt, többek között, hogy mindenkor az árral szemben úsztam, politikailag és minden más tekintetben is. Nem lehetett mást tennem, tisztességesen írni itt, és magyar írónak lenni, nem lehetett mást tenni. Csak azt a közéletet választani, azt, szemben úszni az árral, mint egyetlen lehetőséget a kifejezésre. Óvatosan persze. Nem voltam nagyon bátor fiú. Óvatosan úsztam az árral szembe, de szembe úsztam vele. Régen is, most is, hatvan éven át. És közben észre se vettem, hogy fölapróztam magam. Fiatalon Németh László és Benedek Marcell kritikája után azt mondtam: mit keresek én itt, fölmegeyek Pestre, én magyar író akarok lenni, nem pedig kisebbségi író. És fölmentem, és kudarcot vallottam, mert írásból akartam megélni, és írtam is nyakra-főre mindent, s végül be kellett látnom, hogy nem az a dolgom. Hazajöttem, ahol azt mondtam, nem lesz belőlem soha semmi, hát talán nem is lett.

De itt, hogy most együtt van az egész „irodalmi hitközség”, ezt őszintén el kell mondanom, hogy egy kicsit közelebb kerülünk egymáshoz, hogy ne válasszon el engem tengernyi idő töletek, és megértsetek azt is, megértsetek, megalkudnom is kellett, itt, ahol régi időkben alig voltunk annyian, mint Jézus apostolai, akik magyarul írni akartunk, és írni tudtunk valamelyest. Mindezt vállalni kellett, és vele együtt a mindenességet is: így apróztam föl magam. Voltak emberek, akik azt mondták, hogy nem, amíg meg nem írom a magam remekművét, addig nem alkuszom. És vállalkoztak rá, néha még hallgatással is. Kisbéri János elment erdőrt irtani, de nem írt akármit, én írtam. Én újságíró voltam végig, megszoktam a riportot, megszoktam az emberközeliséget, ma is hiányzik, miután megöregedtem, és rettenetes falusi magányomban ez az egyetlen érintkezési lehetőségem. Közben felnőtt egy igazán tehetséges generáció, jobb sorsra érdemes írómendezték itt, még mindig kicsit bezárva, egy – majdnem irodalmi gettót mondtam, de nem szeretnék ilyen szót használni – anélkül, hogy kicsit több lehetősége volna a nagyobb arányú kitorésre. Mindezt végignézem, az utánam következőket is, akik színesebbek, műveltebbek, tehetségesebbek, szorgalmasabbak, mint én. Egy Branyórt például bámulni kell, bámulni és irigyelni.

Mindezek után azt kell mondanom mégis, érdemes volt, és mindent köszönök nektek, mindent.

Herceg Jánost születésének évfordulóján köszöntötték Doroszlón és az Újvidéki Színház-

ban is, június 7-én pedig a budapesti Kossuth-klub vendége lesz.

DÍJAK, ELISMERÉSEK – A Forum Könyvkiadó 1988. évi regénypályázatának bírálóbizottsága – Bosnyák István, Fekete J. József (elnök), Juhász Géza – 1989. április 27-i és 1989. május 5-i ülésén megvizsgálta a pályázatra beérkezett öt kéziratot: Beder István Város a Baranka partján, Brasnyó István Árvaház, Burány Nándor Margit-híd, Loboda Gábor Ördögkő, valamint Szabó Palócz Attila Tövisék és tövisesek című pályamunkáját.

A bírálóbizottság egyhangú határozata alapján az 1988. évi regénypályázat első díját Brasnyó Istvánnak ítélte oda Árvaház című kéziratáért. Brasnyó István regényében a modern ember és a modern regényhős deintegrálódását jeleníti meg sziporkázóan gazdag stílusával, hatalmas nyelvi készségével, az ismeretanyagot a megeléssel ötvöző valóságfedezettel. Az Árvaház a jugoszláviai magyar próza artistikus irányzatának tartalmában és nyelvében egyaránt a vajdasági valóságban gyökerező reprezentánsa.

A bizottság második díjjal jutalmazta Beder István Város a Baranka partján című pályamunkáját. A regény a szerző által magas minőségi szinten ápolat dokumentáris-zsurnalisztikai-szépírói stílusban ad számot Európa utolsó másfél százados múltjáról, az egyéni és a közösségi sors összefonódásáról, egyéni vállalkozásokról, nemzeti tragédiákról. Alkotó tehetségét dicséri, hogy a világ sorsát egyetlen szereplőn szűri át, ami által sikerül vidékünk és a vajdasági népek történelmét plasztikusan fölnagyítani.

A bírálóbizottság kiadásra javasolta még Burány Nándor Margit-híd című kéziratát.

A Dolgozók hetilap által alapított Zsáki József-díjat a Brindza Károly, Dancsó Veronika, Polyvás József, Torok Csaba és Urbán János (elnök) összetételű bírálóbizottság Radivoj Stakićnak ítélte oda Becse a háborúban és a forradalomban (1941–1945) című krónikájáért, amely magyar nyelven tavaly jelent meg Burkus Valéria fordításában a Harcos Szövetség Becsei Községi Bizottságának a kiadásában.

BESZÉDES ISTVÁN AZ ÚJ SYMPOSION FŐSZERKESZTŐJE – A Vajdasági Szocialista Ifjúsági Szövetség Tartományi Választmányának Elnöksége április 26-án Beszédes Istvánt nevezte ki négy évre szóló megbízatással az Új Symposion fő- és felelős szerkesztőjévé. Beszédes István 1961-ben született Zentán. Társszerzője a *Teleirt világ* (1986) című, fiatal költőket bemutató antológiának. Onálló verseskötete tavaly jelent meg *Kívánja-e a pirosat?* címmel. Verseiért és művelődésszervező munkájáért az idén Sinkó-díjat kapott.

KOSOVÓI ÍROK ÚJVIDÉKEN – Az Újvidéki Művelődési Központ szervezésében a múlt hónapban az Ifjúsági Tribünön kosovói szerb, albán és török költők mutatkoztak be a közönségnek. Az író-olvasó találkozók iránt nagy érdeklődés nyilvánult meg. Május 9-én Darinka Jevrić, Petar Sarić, Radoslav Zlatanović, Slobodan Kostić, Iskender Muzbeg és Agim Malja verseit hallhatta a közönség, valamint a kosovóban uralkodó társadalmi-politikai és kulturális helyzettel is megismerkedhetett. Május 11-én Bedri Hisa, Blagoje Savić, Stojiljko Stanišić, Srboľjub Tasić és Radomir Stojanović lépett fel az Ifjúsági Tribünön. Bevezetőt mondott Radoslav Zlatanović.

A kosovói íróküldöttséget május 12-én a Forum Könyvkiadó is vendégül látta.